

ORACYJA (52) *sb f*

-cy- (21), -ci- (21), -ci- (1), -ti- (3), -cyi- (4), -ciy- (1).

o oraz pierwsze a jasne (w tym w a 4 r. błędne znakowanie), końcowe a pochylone.

sg *N* oracyjã (4). ◊ *G* oracyj(e)j (6). ◊ *A* oracyją (11). ◊ *I* oracyją (4). ◊ *L* oracyj(e)j (6), oracyji (1) *ModrzBaz*. ◊ *pl G* oracyj (4). ◊ *D* oracyj(a)m (1). ◊ *A* oracyj(e) (5). ◊ *I* oracyjami (4). ◊ *L* oracyjách (6); -ách (2) *BielKron*, *OrzQuin*, -ach *ModrzBaz* (2), -(a)ch (2).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Mowa, przemowa, perora wygłaszana do słuchaczy lub czytelników; oratio Mącz, Modrz [oratio – mowa Mymer¹ 10, BartBydg, Murm 192; – rzecz, mowa Mącz 269d; kazanie, rzecz do ludu; mowa; rzecz, mowa długa, przyprawna – oratio Cn] (38) : A ták on dzyeń rádá y orácyami tymi łzczedł *BielKron* 414v; Acz ci łłyłzē/ iłz/ kiedi wy mowić poczniećie/ Końcá włwých oracyach naleć niemożecie. *KochSat* B3; aczkołwiek też ona Grecka oratia/ ktora náłzym łtarłzym niekiedy domowá a półpolitá bywałá/ vnichże łkoro zgyneła *KwiatKsiąż* H3, I2v, K2; Quale ingenium haberes, indicio fuit oratio tua, Co za dofcíp yełt w tobie z twoyey Oráciey poznał. *Mącz* 85c; Panegyrici vel panegyrica oratio, Orácia w którey znamienite perfony bywáyá wychwalone/ to co na tákowych ziązdách bywałó przí oblicznoścy mnogich łudzi. *Mącz* 275c; wieldzy wymowce [...] pokriwáiác náukę/ vkázowáli orácie łwe łudziom prółciuchno piłáne/ iákoby około czynienia ich/ iedno rozum przyrodzony/ á prawdá miłtrzowálá/ nie ćwiczenie/ áni náuká *GórńDworz* E7v; Tám go [króla] Myłzkowłki Biłkup mowná oráciá/ Przywitał wyłławiáiác Sármácká nácyá. *StryjWjaz* B4, C4; Iuż wždy powiedz Półtumie o trzech kozkách moich/ A przełtań oracy o tych woynách twoich. *ModrzBaz* 94v, 61v [2 r.], 78v; Przed nim chwalono Páná iednego wymowę/ Y piékná oráciá/ y słowá miadowe *StryjKron* 567; Potym iá [królowę Barbarę] pozdrawiał Łáćinłká Oráciá Ian Staphileus Legat Papiełski etc. *StryjKron* 727; *CzechEp* 136, 164, 417.*

W przeciwstawieniu: »nie ustawiczna oracyja, ale dyjalektyka« (1): Abowiem od łądow práwie odrzuczona iełt/ kiedi nieułtawiczná oráciá ale Dialectiki [!]/ to iełt wężłowatym obyczáiem wełpółek przywiodłszy włtawy ku łprawie włpor bywa *KwiatKsiąż* Iv.

W charakterystycznych połączeniach: oracyja długa, grecka, łacińska (3), mądra, mowna, piékná (2), prosta, ustawiczna.

Zwroty: »oracyjami się bawić« (1): *KlonWor* **2v cf »krasomowstwo i oracyje«.

»oracyją czynić (a. uczynić); czynienie oracyjej« (2;2): Astringere orationem numeris, Mowę oráciá rymem/ wierłzámi wczynić/ rimem olięgnąć. *Mącz* 421b; Abowiem w czynieniu oracyey iákmiarz włzyłcy tych nauk wżywáiá/ ktore ná przećiw nauce dobrze mowienia łá. *KwiatKsiąż* I2; o czynieniu Oráciey przy pogrzebíe [funebrium orationum] *ModrzBaz* 59v; Declamito – włtawicznie oracie czynie. *Calep* 291a.

»oracyją mieć« (2): *OrzRozm* O3; Przethóć Heráklitus Philozoph czáfu Sedycyey będąc prófzony/ áby w oráciey łwey ktorá miał do ludu dał ráde/ kthorymby łpółobem do zgody Rzeczpółpolita przyść mogłá *Phil* R4.

»mowić oracyją« (1): Declamiren. Mowić oráciá. Declamare. Declamitare. *Calag* 119a.

»oracyją rozwlec« (1): fłow nowych y wydwarzanych náfadza/ orácią wízythkę od Adámá ią począwízy rozwlecze/ łam fie w łobie dziwnie nákocha *GórnDworz* li6v.

»słuchać oracyjej« (2): *StryjWjaz* C; Wiemci ia że tą náfzą mową nic niezbuduiewa/ ále oto nálekcemy łobie wízy y czas nam miłey zeydzie/ niż w tych tám kołách słucháiąc nie wízyftko mądrych oráciy. *GórnRozm* H3.

»oracyją wyprawiać« (1): Kiedy więc orácią pocźnie chłop wypráwiác/ Iużesz tam y Krolowi/ nietrzebá fie ziąwiác. *PaxLiz* Dv.

»oracyją wystroić (a. [stroić])« (1): ázby długą orácią wyftroili/ á wydwoMEMI fłowy wyliczyli to wízyftko/ czego im potrzebá. *WujNT* 26; [*WujPos* 1590 263].

»oracyją zamknąć« (1): Concludere et perorare, Rzecz á orácią zamknąć. *Mącz* 56c.

Wyrażenie: »myślona [= układana] oracyja« (1): Declamo – Mowi czinię, czwicze fzie w miłzlionich oraciaach [!]. *Calep* 291a.

Szeregi: »oracyja albo kazanie« (1): dofyć dobrze y łzeroce wypifáli ie [obyczaje] vczeni ludzie/ w łwoich Oráciach álbo Kazániu *BielKron* 425.

»krasomowstwo i oracyje« (1): kiedy [obłudny człowiek] ięzykiem pochlebia: kiedy rękę cáłue: kiedy fię kłania y dudkuie: kiedy fię kráfomowftwem y oráciami báwi. *KlonWor* **2v.

»mowa, oracyja« (2): *Mącz* 421b; Declamatio – Mowa, orahą [!] dla czwiczenia fzie. *Calep* 291b.

»składana mowa i oracyja« (1): á takowi fię ku składaney mowie/ y ku oracyam pochodzącym według náuki Retoryki zdamiłię godzą. *KwiatKsiąż* Kv.

»rzecz a oracyja« (1): *Mącz* 56c cf »oracyją zamknąć«.

2. *Prośba, podanie, posłanie, petycja* (4) : Continet epistola tertia esse tibi redditam orationem, Stoyi na trzecim liścicie [!] zecz yeft oddána oracia. *Mącz* 447a; Pomnię y ią/ zem czytał iednę Orácią/ gdzie vbogi mąż/ prósi vrzędu/ áby mu dopuścił vmrzeć *GórnDworz* Y5, Y5; niewiem co za oracyą posłowie na witaniu krolowi Ieo mci prziniołą na seym, ia się o trzidziesci páfalmow łtaram *KochList* nlb 2; [*Lecz on [cesarz] áni orácią náfzę/ áni rácie/ áni co nam zlecono dościć łáfkáwie przyiął* *BusLic* 24v].

3. *Rozprawa, utwór polityczny lub publicystyczny pisany w formie mowy, przemówienia, przeważnie wydany drukiem i zawierający w swym tytule słowo „oracyja”*; *oratio* *Modrz* (6) : *OrzQuin* Q2; A iż gárdłem kárác męzoboyłtwo ieft naprzyftoynieyfa/ y zgadza fię z Boskim/ ludzkim y przyrodzonym práwem/ okazałem to ia czterzmi oráciami wydánemi *ModrzBaz* 78; ále práwo przyrodzone vczy/ y ia o tem w oráciy moiey ktorą náfzwałem Łáfkim [*in Lascio*]/ doftátecznie wypifáłem/ że gwałt gwałtem^m odeprzeć godzi fię. *ModrzBaz* 78v, 134v *margin*; Iáko káždy z Piotrá Rosfettá mnichá bezbożnego y niewłtydliwe⁸⁰ oráciyey *De laudibus Romanae urbis*, łáčno obaczyć może. *CzechEp* 85; Nárzeka wáłz Orzechowłki/ człowiek wielki/ ná to płácenie głow w *oratiey* łwoiey/ ktorą nápiłá ná pogrzeb Krolá Sigmuntá łtárego *GórnRozm* E4v.

4. *Modlitwa* [*oratio* – *święcenie* *Mymer*¹ 8; – *modlitwa* *Mymer*² 7; *oratio aliquando significat modlitwa, prośba* *Mącz* [269]d; *pacierz* (*Modlitwa Pańska*) – *oratio* *Cn*] (4) :

Zwrot: »oracją mówić« [szyk zmienny] (4): Gdy im Krol przyrzekł wżytki pełnić Kondicie/ Nád nim zaś Arcybiskup mówił orácie. *StryjWjaz* C2v; A po Alleluia we Mfzy/ y po Grádale orácie zá Krolá mowi ktory Biskup. *StryjWjaz* D4v, C2v, C4v.

Synonimy: 1. kazanie, mowa, mowienie, przemowa, rzecz; 2. petycja, prośba; 4. modlitwa.

BK